

İki gezek sürgün edilen halk: Ahyska türk(men)leri

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

İki gezek sürgün edilen halk: Ahyska türk(men)leri AHISKA
(MESKET) TÜRKLERİ: İKİ KERE SÜRGÜN EDİLEN HALK

Ahıska (Mesket) Türkleri özellikle trajik bir geçmişleri bulunan göreceli olarak küçük bir etnik gruptur. Gürcistan'ın yerli sakinleri, ülkenin güneyindeki Mesketya'nın üç bölgesinde (Ahıska, Adızen ve Aspinza) ve ayrıca da Cahaveti-Ahalkelek ve Boğdanovka (1991'den sonra-Ninotsminda)'da yaşamışlardır. Tarihi anavatanlarından 1944 yılında Orta Asya cumhuriyetlerine sürgün edilen bu grup, yeni topraklarına hiçbir zaman yerleşmediler. 1989'da bu sefer de Özbekistan'da bir kıyıma maruz kaldılar. Tekrar Sovyetler Birliği'nin çeşitli yerlerine dağıtıldılar, fakat her zaman vahşetin ve ayrımcılığın kurbanı oldular. Anavatanlarına geri dönme hayalleri henüz gerçekleşmedi ve bazıları ümitlerini kaybederek, Türkiye'ye gittiler.

Sürgünden 1989'e kadar olan zaman diliminde, Ahıska Türkleri hakkında yazı yazmak serbest değildi. Soyları bilinmediğinden kaçınılmaz olarak haklarında spekülasyonlar yapılmaktaydı. Sık olarak da bu spekülasyonların siyasi yansımaları vardı. 19. ve 20. yüzyılın başlarına ait dokümanlarda onlar "Müslümanlar", "Türkler", "Tatarlar", ve "Gürcistan-Sünnileri" olarak tanımlanmışlardır. 1944 sürgününden önceki Sovyet döneminde onlara "Türkler" veya "Azeriler" denmiş, ve bir dönem de "Gürcüler" olarak çağrılmışlardır. Orta Asya'ya sürgün edildikten sonra, resmi dokümanlarda onlar "Türkler" veya "Azeriler" olarak belgelere geçmiş, ara sıra da "Özbekler", "Kazaklar", "Kırgızlar" diye isimlendirilmiş, bazen onlara "Kafkaslılar" denmiştir. Özbekistan'daki 1989 soykırımından sonra, onlara "Mesket Türkleri" veya "Türk-Mesketya", Gürcistan'da – "Mesketler-Müslümanlar" denmiştir.

Daha sonra bazı bilimsel çalışmalarda yeni bir terim üretilmiş ve – “Ahaltsihe Türkler”i olmuşlardır.

Bu terim Mesketya bölgesinin başşehri olan Ahıska’dan gelmektedir. Aynı terim Türkler arasında da popülerdir. Son zamanlarda ise “Ahıska Türkleri” (Ahıska’nın Türkleri) yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Onlar hakkında bulunan bilgilerin tümü dağınıktır ve uzmanlar bile bu etnik grubun kökenleri, tarihlerinin neden bu kadar trajik olduğu ve gelecekte nasıl yardım edilebileceği hakkında net birşey syleyememektedirler.

► I. Geçmiş

■ 1. 17. Yüzyıla Kadar Mesketler

Ahıska (Mesket) Türklerinin soyları karmaşık bir problemdir. Gürcistan’ın Türk dünyası ile ilişkileriyle yakından ilgilidir ve birçok farklı yönü bulunmaktadır. Gürcü-Türk ilişkilerinin tarihi bilinmeden ‘Ahıska (Mesket) Türkler’inin Gürcistan’daki modern sorunlarını anlamak neredeyse imkansızdır. Bu nedenle Gürcistan’ın tarihine bir göz atacağız.

Tarihçiler milattan sonra 1. ve 2. yüzyıllarda Orta Asya’yı birçok farklı kavimlerin terkettiğini ve batıya yöneldiklerini söylemektedirler. Bunların oğu Türk soyundan gelen boylardı ve Hunlar olarak adlandırılmışlardı. 4. yüzyılın başında, Hunlar Kafkas bölgesinde bir devlet kurdular ve 5. yüzyılın ikinci yarısına Onogur boyu burayı yönetti. Bunlara akraba olan Saragur (Sarı/Ak/Ogur), Ogur, Utigur (Otuz-ogur) boyları ve diğer boylar da destek oldular. Burada asıl bölge Güney Kafkaslar’dı veya modern Azerbaycan ve Gürcistan’dı. Güney Kafkaslar’daki 5. yüzyıl mücadelelerinden biri Priskos tarafından şöyle anlatılmıştır: Saragurlar ve “diğerleri” Gürcistan’ı harap etmişlerdir. 6. yüzyıl Bizans tarihçisi Agafius’a göre, Gürcistan’daki Kutaisi şehri yakınlarındaki kalelerden biri Onoguris ismindeydi, “bu isim çok önceleri ve Onogurlar olarak çağrılan Hunlar tarafından verilmişti ve onlar Gürcülere karşı aynı yerde bir savaş vermişlerdi”.[1] 5. yüzyılın ikinci yarısında, Onogurların devleti yıkıldı ve

yerine yeni bir devlet kuruldu. Bu, Türk boylarının Sabarlar yönetiminde oluşturdukları bir askeri ve siyasi birlikti. Bunların bazıları Gürcistan'da yerleştiler. 6. yüzyıl Bizans tarihçilerine göre, Sabirler Boa isminde güçlü bir bayan yöneticiye sahiptiler, "onun yönetimi altına yüz binlerce Hun bulunmaktaydı". Doğu Gürcistan'da Fazis Irmağı'nın (bugünkü adıyla Rioni) onun adını taşıyan (Boads) bir kolu yaşıyordu.[2]

M.S. 570'de, Turkut kabileleri Kafkaslarda önemli rol oynamaya başladılar. 582-583'de Turkutlar Doğu Gürcistan'ı fethetmeyi başardılar, ancak yalnızca çok kısa bir süre kontrol edebildiler.[3] 6. yüzyıl sonunda başka bir Türk kavmi - Hazarlar- Kuzey Kafkaslar'da faaliyete geçtiler. 7. yüzyıl başında, Hazarlar Gürcistan dahil bütün güney Kafkasları yönetmeye başlamışlardı.[4]

Bugünkü Gürcistan ve Güney Kafkas bölgelerinde 2.-8. yüzyıllar arasındaki etnik-siyasi süreçler eski Gürcü tarih kayıtlarında yer almaktadır. Bilinen en eski Gürcü kroniği 7. yüzyılda yazılan ve "Gürcistan'ın Hristiyanlığa geçişi" anlamı taşıyan Moktevey Karlitsay'dır. Bu kayıt Hunlar zamanında meydana gelen olayları anlatmaktadır. Söz konusu eser, Kura nehri kıyısındaki 4 kasabada yaşayan "Bun Türk"lerin vahşi kabilelerini tasvir etmektedir. Bu belgeden anlaşıldığına göre "Bun Türkler" ("Asıl Türkler" anlamındadır) "28,000 aileden" oluşuyordu (yaklaşık olarak 140-170 bin insan) ve Sarkine, Kaspi, Urbnisi ve Odzrakhe kasabalarında yaşamışlardır. Gürcistan'daki güçleri o kadar yüksekti ki " Hunların askeri kavimleri bile BunTürklerin yöneticisinden izin alarak bölgeye girebildiler ve ayrıca para ödemeyi kabul ettiler. Zanav bölgesinde yerleştiler" (Zanav bir Mesket köyüdür).[5]

Diğer bir Ortaçağ (11. yüzyıl) Gürcü tarihçisi Leonti Mroveli ayrıca 7. yüzyıl olaylarını anlatmıştır. Gürcistan dahil olmak üzere Kafkaslardaki farklı milletlerin Hazarlar ile kıyaslandığında zayıflıklarını ortaya koymuştur: "Kafkas milletleri Hazarlar'a karşı savaşamadılar çünkü onların sonsuz sayıda askeri vardı" ve "o zamandan sonra uzun bir dönem boyunca bütün milletler Hazarlara vergi ödediler".[6] Leonti

Mroveli'ye göre, Hazarlar'ın gücü daha sonra azaldığında "Türkler geldi" ve "Kura nehrinin yukarılarına çıktılar ve Mesketya'ya geldiler", Gürcistan'ın başkentine yerleşmek istediler.

Gürcüler "Türklerle dost olmanın iyi olacağına karar verdiler". Türklerin bazıları değişik Gürcü şehirlerine fakat çoğunluğu "Mesketya'dan daha doğuda yerlere yerleştiler, etrafına duvar ördüler ve daha sonra buraya Sarkine adını verdiler. Bu Türkler Kartliler (Gürcüler) ile barış ve birlik içinde yaşadılar". Bu şehre yerleşenlere "BunTürkler" dendi.[7] Sarkine kasabasının ismi Türkçe "Sarılarının yerleşimi" anlamına gelen Sarıkan ile Saragur boyu veya Sarılar (Türkçe – "sarı, açık") kelimelerinden meydana gelmiştir. Dönemin Gürcü tarihçilerine göre, bu insanlara "BunTürkler" denmesinin nedeni uzun bir zaman Gürcü nüfusu tarafından bunların "yerli Türkler" olarak görülmesindendi.

Başka bir 12. yüzyıl Gürcü kaynağı "Matiane Kartlisa" ("Gürcistan Tarihi") 764'de Hazarlar "Tiflis şehrini yokettiler ve ülkenin hepsine hakim oldular" diye belirtmektedir. Birkaç yıl sonra, 8. yüzyıl sonuna doğru, Hazarların Abhaz prensinin Bizans'dan özgürlüğünü kazanmasına yardımcı olduklarını ve daha sonra da kendisini bağımsız Abhazya'nın yöneticisi yaptıklarını belirtmektedir. Bu konu hakkında yazarken, Gürcü tarihçi bile, "Leon'un Hazarlar'ın kralının kızının oğlu olduğunun ve bu sayede Abhazya'yı aldığının ve kendini Abhazların yöneticisi ilan ettiğinin" altını çizmektedir.[8] Bu Hazarların Doğu Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasına yardım ettikleri anlamına gelmektedir.

Bundan dolayı tarihçi, Leonti Mroveli 7. yüzyılın ilk çeyreğinde, Gürcülerin Türk toplumunun bir parçası olduklarını ve Gürcülerin "bütün Kartli krallarının, bütün erkekler ve kadınların" Hazarlar'ın dilini (Gürcüce – "Hazaruli" Türklerin dili anlamına gelmektedir) bildiklerini[9] söylerken haklıdır. Türklerin 2.-8. yüzyıl arasında Gürcistan bölgesine yerleşmesi ile ilgili olarak tarihçiler tarafından sunulan bilgiler Mesketya gibi yerel isimler tarafından da teyit edilebilir.

Böylece, pek çok farklı bölgenin Hunlar ile ilgili olduğu ortaya çıkmaktadır: Mesketya'daki Hona köyü (Adigen bölgesinde), Honi köyü (Kutaisi şehri yakınında), Tiflis'in batısındaki Hunan kalesi bu hükme verilebilecek örneklerdir.

Ayrıca Batı'daki çok farklı yerlerin isimleri de Onogur kabilesinden gelmektedir. Modern Türkiye'nin başkenti, Ankara şehri, ve Angarsk kenti ile Rusya'nın Altay bölgesindeki Angara nehri buna örnektir. Ongor köyü Mesketya'da (Aspinda bölgesi) yer almaktadır. İlaveten, Gürcistan'ın Khon bölgesindeki Unagira köyünün ismi Onogur kabilesi ile yakından ilişkilidir. Gürcistan'ın güney bölgesindeki çok farklı yerlerin isimleri de ortaçağdaki farklı Türk kabilelerinden gelmektedir.[10]

Böylece Kafkas bölgesindeki erken Türk yerleşimleri ve Gürcistan'daki özellikle Mesketya'daki yerleşim yerlerinin isimleri ile ilgili kısa tarihsel bir bakış bile 2.-8. yüzyıl arasında farklı Türk kavimlerinin bölgede özellikle de Güney Gürcistan'da yerleştiklerini ve kısa bir süre için de tüm bölgenin kontrolünü ele geçirebildiklerini kanıtlamaktadır. Bu tarihte, Gürcüler arasında Türk dilinin geniş kullanımının da Türklerin rolleri ve sayıları hakkında ipuçları sağlamaktadır. Gürcistan'a ikinci Türk dalgası 11. yüzyıl başında olmuştur. Bu dönemde, Orta Asya ve Kazakistan'ın geniş bölgeleri Türk kavimlerinin yönetimi altındaydı, bunlar Oğuzlar ve Kıpçaklar'dır. 11. yüzyıl başında bunlar birbirleriyle savaşa girdiler. Oğuzlar boyu yenildi ve 11. yüzyıl ortalarında, güneye doğru gitmeye başladılar. Hazar Denizi'ni geçtiler ve batıya yöneldiler. 1070'e gelindiğinde, Orta Doğu ve Anadolu'nun çoğu bölgesini, Gürcistan dahil olmak üzere ele geçirdiler. Aynı dönemde, Kıpçak boyu kendileri ile akraba olan diğer boylarla batıya yöneldiler fakat bunların fetihleri Hazar Denizi'nin kuzeyindeydi. Kuzey Kafkaslardaki ve Karadeniz'in kuzey bölümündeki tüm ülkeleri ele geçirdiler.

Gürcistan için o dönemde en büyük problem İslamiyet'i kabul eden Oğuzlardı; Oğuzlar Gürcistan'dan yalnızca vergi istemiyorlardı aynı zamanda topraklarına saldırıyorlardı. O dönem tarihçilerine göre, "Gürcistan harap edilmişti ve

zayıflatılmıştı”. [11] Bunların hepsi “kurucu” olarak da tanınan Kral IV. David’in yönetimi altında oldu (1089-1125). Diğer bir 12. yüzyıl Gürcü belgesinin yazarı “Kartli devleti harap edilmişti” diye yazmaktadır. Fakat bu duruma rağmen “daha fazla Türk, aileleri ile birlikte, Somkhiti’yi (modern Mesketya ve Cahaveti) aşarak Gürcistan’a gelmiş ve orada Kura nehri kıyısındaki bölgeye yerleşmiştir” “Kimse de onlara engel olamamıştır”. Gürcü kralının emrinde o kadar az birlik bulunmaktaydı ki, “şehirleri ve kaleleri savunacak veya kendi askerlerini dahi doyuracak” gücü yoktu. Böylece, “başka çare kalmıyordu”, ve 1118’de Kral IV. David “Kıpçakları yardıma çağırdı”. [12]

Bu iyi düşünülmüş bir karardı ve onun Türk dünyasındaki durumu iyi anladığını göstermekteydi ki bu da Gürcistan’da uzun zamandan beri yaşayan “yerli Türkler” gözönüne alındığında daha iyi anlaşılabilir. Şüphesiz ki, kral, Kıpçaklar ile Oğuzların iki düşman grup olduğunu bilmekteydi fakat Kıpçakların bazıları Hristiyanı ve diğerleri de putperestti. 1116’da kral IV. David karısından boşandı ve Kıpçak lideri Atrak’ın kızı olan Qurandukht ile evlendi ve bundan sonra o “Gürcistan’ın kraliçesi” oldu. [13]

O zamanki Kuzey Kafkas Kıpçak konfederasyonu hakanı, Atrak, 1118’de damadından bir davetiye aldı ve yanında 50.000 asker ve aileleri ile Gürcistan’a geldi. [14] Toplam olarak 300.000 Türk o zaman Gürcistan’a geldi. Hepsine “yerleşecekleri rahat topraklar” ve ayrıca “kışı geçirecek gıda” sözü verilmişti. [15] Atrak’tan özellikle Gürcistan sınırlarının Oğuzlar’dan korunması istenmişti ve karşılığında Kıpçaklar Mesketya’da dahil olmak üzere Güney-Doğu ve Doğu Gürcistan’a yerleştiler.

Diğer Gürcü yöneticiler de Kıpçakların Kuzey Kafkasya’dan gelerek kendi bölgelerinde yerleşmeleri için çaba gösterdiler. O dönem tarihçilerine göre Kral III. Giorgi (1156-1184) Kıpçakları hizmetine çağırmıştır “belli bir sayıda Kıpçak çağrıldığında aynı sayıda gelirdi”. [16] Bunun anlamı: o dönemde birkaç bin Kıpçak daha Gürcistan’a yerleşmiştir. Gürcü kaynakları tarafından bunlara “yeni Kıpçaklar” (Gürcüce

“kivchakni akhali”) denmiştir.Bu yolla 12. ve 13. yüzyıllarda, yaklaşık 350.000 Kıpçak Gürcistan’a gelmiştir. Bunların çoğu Gürcistan’ın şimdi Azerilerin yaşadıkları ve 1944’lere kadar da Mesket Türklerinin yaşadıkları bölgelere yerleşmişlerdir. Ayrıca, doğu ve güney Gürcistan’a 11. -12. yüzyıl’da yerleşen onbinlerce veya yüzbinlerce Oğuzlar gözönüne alındığında, Gürcü tarihçilerin Gürcistan’ı niye “Kartveloba” ve “Didi Türkoba” diye böldükleri daha iyi anlaşılır.[17]

13.-15. yüzyıllarda Gürcistan sürekli Moğolların ve diğer Türk fatihlerinin saldırısı altındaydı ve bu Gürcistan’daki Türk etnik faktörünün artmasına neden oldu.

Tam olarak bu dönemde, Mesketya’nın temel kasabası olan Ahaltsihe’den doğulu kaynaklarda Türçe bir kelime olan Ak-sika olarak (“Beyaz kale” Gürcüce isminden çevrilmiştir) bahsedilmeye başlandı ve daha sonra da Ahıska veya Akisha olmuştur. 14. yüzyılda Mesketya bölgesindeki Türk etnik faktörünün çok güçlü olması nedeniyle Gürcü kayıtlarında bile yerel yöneticilerden Türkçe bir unvan olan “Atabek” olarak bahsedilmektedir. Aşamalı olarak işleyen Gürcistan’ın dağılma süreci 15. yüzyılda ve Ak-Buga’nın yönetim döneminin sonuna doğru (1444-1451) daha belirgin hale geldi. Mesketya artık yarı bağımsızdı. Buna rağmen, mevcut durum 1463’de atabek Kvarkvare II (1451- 1466)’nin yönetimine kadar resmileşmedi. Gürcü kaynaklarında onun ülkesi “Samtshe Saatabago” olarak bilinir ve anlamı da “Samtshe (Mesketya) ismindeki atabek’in toprağı”dır.[18]

16. yüzyıl başında Gürcistan artık yıkılmıştı ve Kartli, Kakheti, İmereti krallıklarına ve atabek’in toprağı olan Samtshe’ye bölünmüştü. Bu dönemde Gürcistan Osmanlı İmparatorluğu ile İran arasındaki anlaşmazlığın nedeniydi. Savaşların sonucunda, Türkler Mesketya bölgesini 1578’de kontrollerine aldılar. Lakin, 1635’de Türkler Ahıska (Ahaltsihe) kalesini nihai olarak alana kadar, 17. yüzyıl başında Mesketya İran kuvvetleri tarafından birkaç kez daha işgal edilmişti. 1639’da Osmanlı İmparatorluğu ile İran arasında imzalanan anlaşmaya göre, İranlılar Mesketya’ya yönelik çabalarından vazgeçmek zorunda kaldılar.[19] Ve

böylece, yeni bir Mesketiya tarihi başlamış oldu. Osmanlı İmparatorluğu dönemi.

2. Osmanlı Döneminde Mesketiya

Türkler Mesketiya'yı aldıklarında, onu 24 sancaktan (bölge) oluşan Çıldır eyaletine çevirdiler. Mesketiya bölgesindeki bütün askeri faaliyetler son buldu ve 19. yüzyıl başına kadar hiçbir askeri hareket yapılmadı. Bu durum, bölgede yaşayan Türk boyları arasında ortak bir dil ve kültürün pekişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Mesketiya tarihinde Osmanlı dönemi çok önemlidir çünkü bu asrın başında gelenler ile daha yakın zamanda yerleşen Türk kuşaklarını birleştirici rol oynamıştır. Mesketiya'nın bölgede stratejik bir anlamı bulunmaktadır. Osmanlı Türkleri doğu sınırlarının korunmasında Mesketiya'nın önemini keşfetmiş ve bu yüzden yerel halk ile sürtüşme istememişlerdir. Türkler diğerlerinin haklarına saygılıydılar fakat aynı zamanda askeri hizmeti ve İslam'a geçmeyi zorunlu kıldılar. Fakat sonuncu Hristiyan atabek Mesketiya Manuchar III (1614-1625)'nin ölümünden sonra, atabek Beka III başa geçti. O İslam'ı kabul etti ve ondan sonra farklı bir isim kullandı, Sefer- paşa (1625-1635). Bu geçişten sonra, Mesketiya'da birçok "belirli değişiklikler yaşandı ve bazıları gönüllü olarak Müslüman oldu".[20]

O dönem yerel tarihçilerinden Vakhushti Bagrationi'ye göre Mesketiya'da İslam'a geçen Gürcü aristokratlarıydı ve sadece "köylüler Hristiyan kaldılar". Bu dönemde Gürcü aristokratları bayramlarda Türkçe konuşurken, evlerinde Gürcüce konuşmaktaydılar.[21] Tabii ki Mesketiya'da yaşayan bazı köylüler de İslam'a geçmişlerdir. Zaten, Osmanlılar o dönemde fethettikleri topraklarda herkes İslam'a geçecek diye bir karar uygulamıyorlardı.

■ 3. Rus İmparatorluğu Altında Mesketiya

19. yüzyıl başında Gürcistan'da yaşayan etnik grupların hayatları dramatik olarak değişti. Bunun nedeni Rus İmparatorluğu'nun genişlemesiydi. 1801'e gelindiğinde

Gürcistan bölgesinin neredeyse tamamı Rus yönetimi altındaydı. 1828'de Rusya Osmanlı'ya savaş açtı ve 15 Eylül 1829'da gerçekleşen saldırı sonucunda Rus güçleri Ahıska (Ahaltsihe) kasabasını ele geçirdiler. 2 Eylül 1829'de imzalanan Edirne Anlaşması'na göre Ahıska eyaletine bağlı 24 sancaktan 10 tanesi Rusya'ya verilmiştir. Bunlar Samtshe toprağıydılar (şimdi Adigeni, Ahaltsihe, ve Aspindza'nın yarısı- bölgeleri) ve Cahaveti (şimdi Aspindza, Ahalkelek ve Bogdanov bölgelerinin ikinci kısmı), ve bu tarihten itibaren Çarlık idaresi tarafından Rus İmparatorluğu'nun Ahaltsihe bölgesi (Rusçada "uezd") olarak adlandırıldılar.

Bölge Müslümanlarının tarihinde yeni trajik bir dönem başlamış bulunuyordu. Rusya'nın politikası stratejik olarak Osmanlı Türkiye'si ile komşu olan ve Müslümanların çoğunluk olarak yaşadığı bölgenin dini ve etnik yapısını değiştirmeye yönelikti. Rusya bu nedenle Müslümanları bölgeden sürgün etme ve yerlerine Hristiyanları yerleştirme sürecini başlattı.

Zaten savaşta Müslümanların %50'sinden fazlası Rus ordusunun zulmünden kaçmak için anavatanlarından ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bunların birçoğu Osmanlı İmparatorluğu'na kaçtılar. Savaştan hemen sonra, sömürgeleştirme süreci daha organize hale geldi: Rusya ve Türkiye arasındaki Edirne anlaşmasının 13. maddesine göre, ülkelerine dönmek isteyen iki ülke vatandaşları 18 aylık süre içerisinde bunu yapabilirlerdi.[22]

Toplam göç hareketinin büyüklüğünü belirlemek çok zordur, çünkü 1828-1829 Rus-Türk savaşından önce ve sonra bölge nüfusu ile ilgili güvenilir bir istatistiki kaynak bulunmamaktadır. Fakat yerel kaynaklara göre, 1828'de yaklaşık 34 bin aile (yaklaşık 280.000 insan) Ahıska (Ahaltsihe)'de yaşamıştır. Ruslar tarafından fethedilen toprakları düşünürsek, yaklaşık olarak 10 sancağın nüfusunu hesaplayabiliriz. Bu yaklaşık 106.000 insandır, fakat savaştan sonra sadece 45.000 insan kalmıştır ve bunların çoğunluğu Müslümanlardır.[23]

Müslümanların bölgeden sürgün edildiği aynı dönemde, yeni Hristiyan kolonileri dalga halinde geliyorlardı ve bunların çoğunluğu etnik Ermeniler ve Ruslardı. 1830 yılına

gelindiğinde yaklaşık 35.000 Ermeni Mesketya ve Cahaveti'ye yerleşmişlerdi.[24]

1853-1856 ve 1877-1878 Rus-Türk savaşlarından hemen sonraki büyük çaplı göç dalgası oldu. Bölgeye Ermeniler, Ruslar, Yunanlılar ve Kürtler akın etmeye başladılar. Etnik ve dini durum ile ilgili ilk gerçek istatistikler Rus yetkilileri tarafından 1869'da verilmiştir. Kayıt edilen 80.500 insandan 26.000'inin (%32'lik bir oranının, Müslüman olduğu görülmektedir. Fakat en ilginç tarafı Ahaltsihe bölgesindeki Mesketya ve Cahaveti'deki köylerin ve kasabaların listesi idi. Bu listeden 1869'da, 63.000 insanın Ahaltsihe bölgesindeki 322 köyde yaşadığını çıkarabiliriz. Bunların arasından, yaklaşık 24.500 Müslüman 208 köyde yaşamıştır. 23 köyde yaşayan 1.100 Kürdü de kattığımızda, 185 köyde Türkçe konuşan 23.400 kişi bulunmaktadır.[25]

Rus İmparatorluğu'nun 1897'deki ilk sayımı, Ahaltsihe ve Ahalkelek bölgelerindeki etnik ve dini karışımın doğru bir resmini sunmaktadır. Buna göre bu bölgelerde kayıtlı 24.400'ü Türk ve 18.900'ü "Tatar" (Azeri) toplam 43.300 Türkçe konuşan insan mevcuttur. (%31). Bölge sakinlerinin çoğu Ermenilerdi (%48), Gürcüler nüfusun %13'ünü oluşturuyorlardı ve geri kalanlar ise Ruslar, Kürtler ve diğerleriydi. Fakat Türkçe konuşan etnik gruplar Ahaltsihe bölgesinde (%53), Ermeniler de Akhalkalki bölgesinde (%72) çoğunluktaydılar.[26]

Rus İmparatorluğu'nun yıkılmasından az önce, 1913'de, yaklaşık 195.500 insan Ahaltsihe ve Akhalkalak bölgelerinde yaşıyorlardı ve bunlardan Türklerin sayısı 56.200 (veya %29), Ermenilerin ise 99.300 kadardı (%51) Gürcüler (Hristiyan ve Müslüman) 15.200 kişiydi. (%8). Ahaltsihe bölgesinde Türkler 51.000 (%54) kişiyle, Ahalkelek bölgesinde ise Ermeniler 78.000 kişi (%76) ile çoğunluktaydı.[27]

4. 1917-1920'de Mesketya

Rus İmparatorluğu'nun 1917'de yıkılması Kafkaslar'da dramatik bir etki yarattı ve Mesketya'daki durum tekrardan değişti: Müslüman köylerinin çoğu yıkıldı ve birçok insan öldürüldü.

Sonuç olarak, 13 Nisan 1918’de 40 Mesket Türk temsilcisi Batum Barış Konferansına katıldı ve her milletin self determinasyon hakkı bulunduğundan ve Mesket’ya Müslümanlarının yaşadığı acılardan dolayı Türkiye’ye katılma kararı aldıklarını açıkladı. Batum’daki anlaşmalardan sonra 4 Haziran 1918’de Türkiye ve Gürcistan bir anlaşma imzaladı ve buna göre Gürcistan’ın Müslüman güney batısı (bütün Mesket’ya) Türkiye’ye dahil edildi.[28] Daha sonra 14 Temmuz 1918’de Brest- Litovski Anlaşması’na göre Müslüman nüfusun yaptığı seçimlerde 87.000 kişinin %98’i Türkiye ile birleşme için oy kullandı.[29]

30 Ekim 1918’de imzalanan anlaşmaya göre I. Dünya Savaşı’nda kaybeden tarafta olan Türkiye güney Kafkaslar’dan birliklerini çekmek zorunda kaldı. Yerel Müslümanlar dayandılar ve 29 Ekim 1918’de “Ahıska Geçici Hükümeti” kuruldu (“Ahıska Hükümeti Muvakkatı”), hükümetin başına Ömer Faik Bey getirildi ve Kars başkent seçildi.[30]

Buna rağmen Ahıska Cumhuriyeti’nin zayıf donanımlı ordusunun Gürcistan ve Ermenistan orduları ile savaşacak gücü yoktu. Bu nedenle, Mesket’ya Müslümanları Ermenistan ve Nahçıvan’da yaşayan Azeri-Türkleri ile birleşmeye karar verdiler. 30 Kasım 1918’de 60’dan fazla delege Kars şehrine geldiler ve başkenti Kars olmak üzere Güneybatı Kafkas Cumhuriyeti’ni kurdular “Cenub-i Garb-i Kafkas Cumhuriyeti) Bazen bu devlet “Kars Cumhuriyeti” olarak da adlandırılmıştır.[31]

Şubat 1919’da Müslüman ordusu bir zafer kazandı ve bütün Mesket’ya’yı bağımsızlığına kavuşturdu. Gürcistan hükümeti İngiltere’den yardım istedi ve 12 Nisan 1919’da İngiliz kuvvetleri Kars’ı işgal ettiler ve Kars Cumhuriyeti’ne son verdiler. Böylece, Nisan 1919’da, Müslümanların çıkarlarını koruyan ve bölgeyi kontrol eden devlet artık yok olmuştu. Nisan 1919’da Gürcistan kuvvetleri Ahaltsihe ve Ahalkelek şehirlerini işgal ettiler.

Hemen, 1921 başında, Sovyet Rus ordusu Gürcistan’ı işgal etti ve 25 Şubat’ta otoritesini oluşturdu. Mesket Tarihinde yeni bir dönem başlamış oldu.

■ 5. Sovyet Döneminde Mesket’ya

Mesketiya bölgesindeki ilk SSCB seçimi 1926 yılında yapılmıştır. Ahalkelek bölgesinin etnik resmi aynıdır: nüfusun çoğunluğu Ermenidir – %73, Gürcüler yaklaşık -%10 ve Türkler – %8,5. Ahaltsihe bölgesindeki durum farklıdır: Türkler halen ana etnik gruptu, fakat sayıları 49.500’e düşmüştür veya yerel nüfusun %51’ini teşkil etmektedirler ve Gürcü ve Ermenilerin sayısı artmıştır (Gürcüler – 24.000 kişi veya %25, Ermeniler- 15.000 kişi veya %16). Mesketiya bölgesinde toplam olarak 328 kasaba ve köy bulunmaktadır. Sovyet yönetiminin ilk yıllarında buralarda 175.000 kişi yaşıyordu. Kürtleri de katarsak (Dört bin kişiden daha fazla) Mesketiya nüfusunun %34,5’ini oluşturan 60.500 Müslüman 249 kasaba ve köyde yaşıyorken, 56.000 Türk (Mesketiya nüfusunun %32) 189 köyde yaşıyordu.[32]

1920’lerin sonu ve 1930’ların başında, Mesketiya Müslümanları üzerlerinde çok baskı hissetmeye başladılar. Bu tenkilin bir sonucuydu. 1928-1937’den sonra yüksek eğitim görmüş çoğu kişi tutuklanmıştı ve bunların çoğu 1937-1938 yılları arasında Stalin’in değişik toplama kamplarında öldürülmüşlerdi.

Almanya ile SSCB arasında başlayan savaş Mesketiya Müslümanlarına aşırı bir tehlike doğurmamıştı. Yaklaşık 40.000 Türk Sovyet ordusunda görevliydi ve bunların yarısı farklı cephede şehit oldular. Yüzlerce Mesket Türkü değişik madalyalarla ödüllendirildiler ve bunlardan sekiz tanesi SSCB Kahramanları ilan edildi. Fakat savaşın tam sonunda kimsenin galibiyet ile ilgili bir şüphesi yokken, Gürcistan hükümeti aniden Müslümanları sürgün kararı aldı. 12 Nisan 1944’de Gürcistan İçişleri Bakanı G. Karanadze SSCB İçişleri Bakanı L. Beriia’ya bazı Kürt ve Azerilerin “izinsiz evlerini terkettilerini ve Tiflis’e geldiklerini” ve böylece şehirde “sosyal gerilim” yarattıklarını belirten bir mektup yazdı. Bir ay sonra 76.021 kişinin – 45.516 Türk ve 29.505’i farklı etnik gruplardan olmak üzere Türklerin sürgün edilmesi kararı alındı. Bir müddet sonra 77.500 kişinin daha sürgün edilmesi kararı alındı.

24 Temmuz 1944’de L.Beriia “Sovyet sınırındaki Gürcistan’da durumun düzeltilmesini” içeren bir mektupla Stalin’e gelerek, Ahaltsihe, Adigeni, Aspindza, Ahalkelek, Bogdanov

bölgelerindeki ve Acaristan'ın birkaç köyündeki Türk, Kürt ve Hemşinlerden oluşan 16.700 ailenin sürgün edilmesi gerektiğini bildirdi.[33]

31 Temmuz 1944'de SSCB Devlet Savunma Komitesi Stalin tarafından imzalan özel bir resmi emir hazırladı ("Çok Gizli" başlıklı # 6279). Bu karar 86.000 Müslümanın Mesketya'dan Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'a sürgün edilmesi ile ilgiliydi. Hükümet 30.000 kişiyi Özbekistan'a, 40.000 kişiyi Kazakistan'a, 16.000 kişiyi Kırgızistan'a yerleştirmeyi planlamıştı. Sürgün edilen kişilerin yerine, Gürcistan'ın değişik bölgelerinden özellikle Imereti'den 7.000 aile (32.000 kişi) getirilecekti.

15 Kasım 1944 sabahı Müslümanların sürgünü başladı. İçişleri Bakanlığı'nın Ekim 1948 tarihli bilgisine göre, Gürcistan'dan sürgün edilen toplam sayı 95.669'du, bunların 15.432 kişisi (sürgün edilenlerin %16'sı) yolda veya gittikleri yerlerde öldüler, 2.175'i ise farklı etnik grupların (Laklar, Azeriler ve diğerleri) temsilcileri olarak yanlışıyla sürgün edildikleri için özgür bırakıldılar. Böylece, 1 Ekim 1948'de 80.935 insan sürgündeydi. SSCB İçişleri Bakanlığı'nın verdiği bilgiye göre 1 Ocak 1945' ile 31 Aralık 1950 tarihleri arasında 19.047 Türk, Kürt ve Hemşin evlerinden uzakta öldüler.[34]

SSCB İçişleri Bakanlığı'nın verdiği bilgiye göre 1953 yılı başında Gürcistan'dan sürgün edilen 86.663 kişi Orta Asya'da yaşadı. Bunlardan, 63.823'ü Türk, 8.843'ü Kürt, 13.997'si Hemşin'di. Ve kişilerin yarısından fazlası (43.600 veya %51) Özbekistan'da, diğerleri Kazakistan'da (32.400 kişi veya %37), ve yaklaşık 10.000 kişi (%12) Kırgızistan'da bulunmaktaydı.[35]

28 Nisan 1956'da SSCB Meclisi aldığı karar ile Gürcistan'dan Müslümanların hareketini kısıtlayan yasayı kaldırdı. Fakat eski hakları iade edilmedi. Ne evlerine dönebiliyorlardı ne de mülkleri geri veriliyordu. 31 Ekim 1957'de SSCB Meclisi, Gürcistan'dan 1944'de sürgün edilen bütün Azerilerin haklarının iade edilmesi kararını aldı. Gürcistan'a dönüşleri halen yasak olsa da Azerbaycan'da kalmalarına izin verildi.

SSCB İçişleri Bakanlığına göre, 24.304 Türk kendisini Azeri olarak nitelendirmekteydi veya Azeri olarak kayıtlıydı.[36] Böylece, 1957'de 25-27.000 Türk fakat resmen Azeri kimliğiyle Azerbaycan'a yerleşebildiler. 1958-1961'de toplam olarak 10.000 Türk Azerbaycan'a en çok da Saatli ve Sabirabad bölgelerine g etmişti.

0 sırada zaten Türkler arasında iç çatışmalar vardı. 1959'da 2 temel lider iki farklı görüş ile ortaya çıktılar. Latifşah Barataşvili "Mesh"lerin Gürcü Müslümanlar olduklarını ve tarihi anavatanları olan Gürcistan'a dönmelerini ve Gürcü kabul edilmelerini savunuyordu. Mevld Bayraktarov'un ise farklı bir görüşü bulunmaktaydı. O, Türk olduklarını ve Azerbaycan'da kalmaları gerektiğini savunuyordu. Bu iki farklı görüş arasındaki çatışmalar devam etti ve 1960'ların başında biri "Türk" diğeri "Gürcü" iki taraf bulunmaktaydı. Çok geçmeden Türk tarafında Gürcü taraftan daha fazla destek bulunduğu ortaya çıktı. 15 Şubat 1964'de Özbekistan'ın Taşkent bölgesindeki Buka köyünde resmi olmayan ilk toplantı yapıldı (daha sonra Türkler tarafından ilk "Büyük Toplantı" denmiştir). Farklı bölgelerden 600'den fazla delege katıldı. "Kurtuluşun Geçici Organizasyon Komitesi (KGOK)" oluşturuldu ve başına Enver Odabaşev getirildi.[37]

9 Ocak 1974'de SSCB hükümeti Türklerin SSCB içerisinde istedikleri yerlerde yaşıma hakları ile ilgili özel bir karar aldı. Böylece, hkmet haklarını iade etmedi, ancak anavatanlarına geri dönüş için "resmi bir olur" vermiş oldu. Fakat aslında, bunun hayat bulmasını engellemeye devam ettiler. Şimdi asıl temel güçlük Gürcistan hükümetinin Türklerin Gürcistan'a geri dönmelerini gayri resmi bir biçimde şarta bağlamasıydı. Türklerin Gürcü olmalarını ve soyadlarını değiştirmelerini şart koşuyordu.[38]

Gorbaçov'un iktidara gelmesi ve 1985'de aldığı "Perestroyka" kararı yeni bir hareketlilik dalgasının doğmasına neden oldu. Türkler Gürcü şartlarını kabul etmeden haklarının iade edileceğine ve evlerine dnebileceklerine inandılar. 12 Nisan 1987'de KGOK dağıldı ve Yusuf Sarvarov nderliğinde Geçici

Organizyon Komitesi “Qayidish” (Geri Dönüş) kuruldu.

1989 başında Özbekistan, Türkler’in faaliyetlerinin merkezi haline geldi. Bu, SSCB’nin Ocak 1989’de yapılan seçiminde yaklaşık 106.000 (%51) Türk’ün Özbekistan’da yaşaması ile açıklanabilir. Ancak, Sovyet hükümetinin tepkisi Özbekistan’da kısımlar “hazırlamak” şeklinde tecelli ediyordu Mayıs ve Haziran 1989’da Özbekistan’da aniden bir çatışma çıktı: binlerce Özbek Türklere saldırdı ve evlerini yıktı. Ne zamanki askerler silah kullanmaya ve Türkleri güvenli yerlere sevketmeye başladı, Özbekistan’daki durum yatıştı. Lakin, yatışma geçiciydi ve Şubat-Mart 1990’da Özbekistan’ın değişik yerlerinde şiddet tekrar başladı. Resmi rakamlara göre, 116 insan öldürüldü, bunların 66’sı Türk’tü ve 2000’den fazla yaralı vardı.[39] Planlanmış katliamların sonucunda, 74.000 Türk Özbekistan’ı terketti: 40.000’i Azerbaycan’a, 17.500’i Kazakistan’a ve 16.000’i Rusya’ya gitti.

1989-1990’ın trajik olayları diğer daha az belirgin sonuçlar da doğurdu. Türk hareketinin güçlenmesini sağladılar ve hem planlanmış katliamlar hem de bunu takip eden sürgünler haklarının iadesi konusunda daha sert bir tavır almalarına neden oldu. Aynı zamanda, Sovyet hükümeti için onların problemlerini görmezlikten gelmek güçleşti ve 23 Eylül 1989’da Moskova’da ilk resmi Türk Konferansı yapıldı. Konferansa Sovyetler Birliği’nin her bölgesinden 526 Türk delege katıldı. 18 Mayıs 1990’da Moskova’da “Vatan” (“Anavatan”) isimli bir Türk Derneği yaratma kararı alınan başka bir konferans düzenlendi. 25 Şubat 1991’de SSCB Adalet Bakanlığı bu derneği Moskova’da tescil etti. Bu derneğin bir lideri Yusuf Sarvarov’du ve genel merkezi Moskova’daydı. 1991’de Sovyetler Birliği çöktü ve Türklerin tarihinde yeni bir dönem başladı.

► II. Şimdiki Durum

■ 1. 1991’den Sonra Mesket Türklerinin Hareketleri ve Örgütlenmeleri

Sovyetler Birliği’nin 1991’de çökmesi Mesket Türkleri için daha çok sorun yarattı. Politik karmaşa ve ekonomik zorluklar

eski Sovyetler Birliği'nin geniş alanlarına yayılmış bu küçük etnik grup için zorlukları arttırdı.

“Vatan”ın ortaya çıkışıyla aynı zamanda ve Sovyetler Birliği'nin çökmesini müteakip “Gürcü” dalgası daha fazla hareketlenmeye başladı. Bu akımın başını Halil Umarov (Gozalishvili) çekmekteydi. Kasım 1991'de hemen Rusya'da tescil edilen “Sürgün edilen Müslüman-Meshler” derneğini kurdu ve ismini “Kurtuluş” koydu, 1997'ye kadar genel merkezi Kuzey Kafkaslardaki Nalçık kasabasıındaydı. Daha sonra 24 Mart 1992'de Gürcistan'da da tescil edildi ve Gürcü ismi “Khsna”yı aldı. 1995'de H.Umarov (Gozalishvili)'un vefatından sonra, İsa Eşrefov (Tavadze) örgütün liderliğini üstlendi.

“Khsna”nın sempatizanları Türk etnisite ve kültürleri ile Gürcistan vatandaşı olarak evlerine dönme umutlarını kaybettiler. Bu nedenle Türk etnisitelerinden vazgeçmeyi göze aldılar Müslüman soyadlarını değiştirdiler ve Mesketya'dan uzak olan diğer Gürcistan bölgelerine yerleştiler ve “Türk etkisi altındaki Gürcüler” (Meshler) olarak anıldılar, Bunlar için öncelikli olan sürgünde değil anavatanlarında yaşayabilmekti; dolayısıyla isimleri fazla bir önem arzetmiyordu.

1992-1994 arasında, “Khsna”nın etkisi giderek arttı. Örgütün liderleri konuyu çözmek amacıyla Gürcistan hükümeti ile uzlaşma için söz verdiler. Lakin, daha yakın zamanlarda, “Khsna” politikalarına olan güven azaldı. Gürcistan hükümetinin Türk sorununu çözmeye niyetli olmadığı anlaşıldı ve hatta şartlarını kabul edenleri bile kabul etmeye yanaşmadığı ortaya çıktı. Hakların geri iadesi konusunda Gürcistan hükümeti ile anlaşılamayacağı, fakat demoktarik bir imajı olan bir örgüte halen gereksinim olduğu Türkler tarafından anlaşılmıştır.

Aynı zamanda “Vatan” derneğinin Azerbaycan'daki temsilciliği etkisini arttırmaya başladı. 13 Ekim 1993'te “Vatan” Azerbaycan'da tescil edildi (Halid Taştanov 27 Ekim 1994'den beri lideriydi) ve yavaş yavaş Türkiye ile sıkı bağlar kurmayı başardı. Bu nedenle, Azerbaycan'da yaşayan Türkler kimliklerinin önemini diğer farklı yerlerde yaşayan Türklerden

daha çabuk kavradılar. 6 Mart 1999'da üçüncü özel konferans tertip edildi: Azerbaycan ve diğerk Bağımsız Devletler Topluluğı ülkelerinden 470 delege katıldı. Örgütün isminin tarihi etnik grup ismini yansıtan "Ahıska Türkleri Derneğı "Vatan" olarak değıştirilmesine karar verildi. Azerbaycan'daki "Vatan"ın temsilciliğı Azerbaycan dışında da faal olarak çalışmaya başladı ve birçok uluslararası toplantıda "Vatan" derneğinin Azerbaycan'daki yeleri Türklerin oksesli savunucuları oldular. Bütün "Vatan" ofisleri birbirleriyle irtibat halindeydi ve hepsi bütünün bir parçası olarak görülüyordu. "Vatan" ayrıca Türk nüfusun çoğunluğunun desteğini de almıştı.

1996'da "Vatan" faaliyetlerini bir kademe daha arttırarak, Romanya'da yapılan 41. Avrupa Milliyetleri Federal Birliğı (FUEN) Kongresi'nin bir yesi oldu ve 1997'de Avusturya'da yapılan 42. FUEN toplantısına katıldı. Lakin Bağımsız Devletler Topluluğı'ndaki bazı Türkler, gerek "Vatan" gerekse "Khsna"nın faaliyetlerinden ve sorunları zmekteki başarısızlıklarından dolayı hayal kırıklığına uğradılar ve Türkiye'ye göç etme kararı aldılar. 1990'da g savunan birkaç başka dernek daha ortaya çıkmaya başladı: Kırgızistan'da Abuzer Tayfur tarafından yönetilen "Osmanlı Türkleri" kuruldu; diğerkleri Kazakistan'da Ismail Ganiev ve Ahmed Mamedov'un öncülüğünde "Turkiya" ("Türkiye"), ve de Ukrayna'da "Anadolu" (Muhammad Izzetoğlu)'ydu. Azerbaycan'da yaşayan Türkler de bu fikri benimsediler rneğın, Türk Kültür Merkezi "Ahıska"'nın başkanı Seyfuddin Bunturk, 1996'da Türkiye'ye getti) 1990'ların ortalarında en popüler organizasyon "Umut" ("Umut") Derneğı'ydi. Nisan 1994'de Rusya Federasyonu'nun Krasnodar bölgesinde Akram Bayraktarov tarafından kurulmuş ve tescil edilmişti. Fakat řu anda bu organizasyon sadece kağıt üzerinde bir oluşum olarak gözükmektedir.

Bugün Mesket Türklerini temsil eden organizasyonlardan, sadece ikisi: Türklerin oğunluğı tarafından desteklenen "Vatan", ve Gürcistan hükümeti tarafından desteklenen "Khsna" uluslararası alanda söz sahibidir.

■ 2. Bağımsız Devletler Topluluğu'nda Mesket Türklerinin Yerleşim Şekilleri ve Nüfusları

SSCB'nin çökmesinden hemen önce vuku bulan değişik olaylar yüzünden Bağımsız Devletler Topluluğu ve diğer cumhuriyetlerdeki Mesket Türklerinin gerçek sayısını belirlemek zordur. Ocak 1989'da yapılan SSCB'nin son seçimlerine göre, o zaman 207.500 Türk Sovyetler Birliği'nde yaşamaktaydı. Bunların 106.300'ü Özbekistan'da, 49.600'ü Kazakistan'da, 21.300'ü Kırgızistan'da, 17.700'ü Azerbaycan'da ve 9.900'ü Rusya'da yaşıyordu. Geri kalanı, yaklaşık 3.000 kişi Ukrayna ve Gürcistan'da bulunuyordu.

Sayıma göre ayrıca 188.900 Türk (%91) ana dillerinin Türkçe olduğunu savunuyorlardı. Rusça anadil olarak sadece 3.800 kişi (yaklaşık 2

tarafından benimsenmemiştir; %7'ye tekabül eden 14.700 kişi ise diğer milletlerin dillerini anadilleri olarak görüyorlardı. Buna göre Mesket Türklerinin soykırımı ve Ruslaştırılmasının tamamen başarısız bir girişim olduğunu söyleyebiliriz.[40]

Yukarıdaki bilgi de esasen tutarlı gözükmemektedir., çünkü Türklerin çoğu Azeri, Gürcü, Özbek, Kazak ve Kırgız olarak kaydedilmişlerdir. Yeni bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin gelişmiş bir bilgi toplama sistemleri olmadığından şimdi sayıyı tespit etmek daha zordur ve verilen istatistikler de güvenilir değildir Azerbaycan'daki "Vatan" temsilciliğinin verdiği bilgilere göre Bağımsız Devletler Topluluğu'nda 300.000 Ahıska Türkü yaşamaktadır, bunlardan 106.000'i Azerbaycan'dadır. Bir grup Ahıska Türkü tarafından sağlanan bilgiye göre, 1990'da 400.000 kişi SSCB'de yaşamıştır, fakat bu bilgi de doğru gözükmemektedir.[41] Temmuz 1997'de, Yusuf Serverov Cenevre'deki BM konferansına göçmenler ve göçleri ile ilgili daha fazla bilgi sunmuştur. Yaklaşık 275.000 Türk'ün Bağımsız Devletler Topluluğu'nda yaşadığını, bunlardan 96.000'inin Kazakistan'da, yaklaşık 73.000'inin Rusya'da ve 63,000'inin Azerbaycan'da yaşadığını gösteren rakamlar sunmuştur. Ayrıca yukarıdaki rakamlara ilaveten 28.000'inin de Kırgızistan'da, 12.000'inin Özbekistan'da, 2.500'ünün Ukrayna'da, 187'sinin Gürcistan'da ve 24'ünün Beyazrusya'da

bulunduğu bildirilmektedir.

Sayıllara dikkatlice bakarsak, doğru olmadıklarını görürüz. Benim araştırmama göre, eski SSCB bölgesinde yaşayan Ahıska Türklerinin nüfusu 260-335.000 arasındaydı. Bunların dağılımı şöyledir:

90-110.000 Azerbaycan'da, 90-100.000 Kazakistan'da, 50-70.000 Rusya'da, 25-30.000 Kırgızistan'da, 10-15.000 Özbekistan'da, 5-10.000 Ukrayna'da ve yaklaşık 700 de Gürcistan'da.[42]

■ Sonuç

Görüldüğü üzere, Ahıska (Mesket) Türkleri uzun bir tarihleri ve değişik bir kültürleri olan insanlardır. Millet olarak, Doğu'daki diğerleri özellikle de Türk milleti gibi benzer bir gelişim süreci yaşamışlardır. Gürcistan'da ve özellikle Mesketya'da kavimler hızlı bir şekilde birbirleriyle karışarak yerleşmişlerdir. Fakat Gürcistan Türklerinin tarihinde önemli rol oynayan iki faktör bulunmaktadır: 11.-12. yüzyıllarda çok sayıda Kıpçakların ve Oğuzların hareketleri ve 16. yüzyılda Gürcistan'ın Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmesidir. Osmanlı döneminde (16.-18. yüzyıllarda) değişik Türk boylarının oluşması ve birleşmesi ve bu sürede bazı Gürcülerin de katılması gözlemlenmektedir. Ve böylece Türk dili ve kültürünün yanısıra kendi ismiyle (Ahıska Türkleri) yeni bir millet ortaya çıkmıştır.

Prof, Dr. Arif YUNUSOV,

Barış ve Demokrasi Enstitüsü, Göç ve Çatışma Çalışmaları
Bölümü Başkanı / Azerbaycan.

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 18 Sayfa: 877-885.

■ Dipnotlar:

[1] Agafius. About the Rule of Yustinian. Çev. Levchenko M. V. – Moskova, 1996, s. 86, 88, 91 (Rusçadır).

[2] Procopius. War with Persians. War with Vandals. Secret History. Çev. Chekalova A. A. – S. Petersburg, 1998, s. 139, 469 (Rusçadır).

[3] Gumilev L. N. The old Turks – Moscova, 1993, p. 49-50,

108, 120, 125-126 (Rusçadır); Golden P. B. The Turkic Peoples and Kafkas – “Transcaucasia, nationalism and social change: essays in the history of Armenia, Azerbaijan, and Georgia”. Ann Arbor, 1996 s. 49.

[4] Novoseltsev A. P. The Khazar State and its role in the history of Easter Europe and Caucauses – Moskova, 1990, s. 173, 179 (Rusçadır).

[5] Historical Georgian Texts. Three chronicles. Çev. by Takayshvili E. S. – Tiflis, 1900, s. 1-5, 44 (Rusçadır).

[6] Leonti Mroveli. The life of the Kartli Kings. Çev. by Tsulaya G. V. – Moskova, 1979, s. 25 (Rusçadır).

[7] A.g.e., s. 27, 28, 59-60.

[8] Kartlis Tskhovreba (The History of Georgia). Yay. Kaukchishvili S. G. -Tiflis, 1955, C. I, s. 249-250, 251 (Gürcüce).

[9] A.g.e., s. 16.

[10] Yunusov, Arif. The Akhiska (Meskhetian) Turks: Twice Deported People – Bakü, 2000, s. 19-25 (Rusçadır) ve s. 13 (İngilizcedir).

[11] Kartlis Tskhovreba, s. 319-320.

[12] A.g.e., s. 324, 331-332, 335-336.

[13] A.g.e., s. 336-337.

[14] A.g.e., s. 343.

[15] A.g.e., s. 336.

[16] Age., s. 367: Anchabadze G. Z. The Qipchaks in Georgia. – “Problems of Modern Study of Turks”. Alma-Ata, 1980 s. 342-344; Golden P. B. Op. cit., s. 60-63; Kırzioğlu M. F. Yukarı-Kur ve Coruk Boylarında Kıpçaklar – Ankara, 1992 s. 122-136 (Türkçedir).

[17] Kartlis Tskhovreba, s. 320.

[18] Vakhushti Bagrationi. The History of Georgian Kings. Çev. Nakashidze N. T. – Tiflis, 1976, p 191, 193-194 (Rusçadır).

[19] Svanidze M. Kh. Turko-Iranian relations in the beginning of 17th century and Georgia. – “Problems of Turkish History” – Moskova, 1978, s. 18-33 (Rusçadır).

[20] Vakhushti. The History, s. 208, 209.

[21] Age., p 209-212, 216; Vakhushti. Geography of Georgia.

- Çev. Janashvili V. G. – Tiflis, 1904, s. 158, 159 (Rusçadır).
- [22] Russian Treaties with the East. Yay. By Yuzefovitch T. – S. Petersburg, 1869, s. 78-79 (Rusçadır).
- [23] Lomsadze Sh. V. Meskheti and Meskhs – Tiflis, 1989, p 46-47 (Rusçadır); Yunusov, Arif. Op. cit., s. 49 (Rusçadır) and s. 20 (İngilizcedir).
- [24] Lomsadze Sh. V. Samtshe-Javakheti (in the 18th -19th centuries) – Tiflis, 1975, p 344-349 (in Georgian).
- [25] Collection of information about Tiflis region. C. 1 Part 1 – Tiflis s. 66, 193-194, Ek. s. 1-34 (Rusçadır).
- [26] First full census of the entire population of Russian Empire 1897. C. 69 – S. Peterburg, 1905, s. 78-81, 90-93 (Rusçadır).
- [27] Caucasus calendar on 1914. Tiflis, 1913, s. 126-129 (Rusçadır).
- [28] Documents and Materials about external politics in Transcaucasia and Georgia – Tiflis, 1998, s. 310-312 (Rusçadır); Nosadze V. The struggle of territorial integrity in Georgia (Meskheti) – Literal in Georgia # 7 – Tiflis 1991, s. 168 (Rusçadır).
- [29] Hajily, Asif. In exile ... (ethnical culture of Akhiska Turks) – Baku, 1992, s. 17 (Azerice).
- [30] Age., s. 18.
- [31] Age., s. 19; Nosadze V. Op. cit s. 180-181; Hajiyev A. From the History of Kars and Araz- Turk Republics – Bakü, 1994, p 16-17 (Azerice); Yunusov, Arif. Op. cit., s. 57 (Rusçadır) ve s. 24 (İngilizcedir).
- [32] Administrative division of Georgia SSR – Tiflis 1930, p 97-101, 105-111 (Rusçadır).
- [33] Yunusov, Arif. Op. cit., s. 64-65 (Rusçadır) ve s. 28-29 (İngilizcedir).
- [34] The Turk-Meskhetians: a long way to rehabilitation. Collection of documents. Yay. By Bugay N. F. – Moskova, 1994, s. 61, 67, 81 (Rusçadır); Yunusov, Arif. Op. cit., s. 67-68 (Rusçadır) ve s. 29-30 (İngilizcedir).
- [35] Deportation of nations in the USSR (1930-1950) – Moskova, 1992, bölüm 1, s. 338 (Rusçadır); Yunusov, Arif. Op. cit., s.

68-69 (Rusçadır) ve s. 30 (İngilizcedir).

[36] The Turk-Meskhetians, p 78.

[37] Samizdat "Chronicles of events" – Moskova, 1979 # 7, s. 133 (Rusçadır).

[38] Panesh E. Kh., Yermolov L. B The Meskhetian Turks – "Questions of the History" (Moskova), 1991 # 9-10 s. 215 (Rusçadır).

[39] Yunusov, Arif. Op. cit., s. 80-81 (Rusçadır) ve s. 35-36 (İngilizcedir).

[40] The Soviet Census 1989 – Moskova, 1991 s. 6, 13-15, 22, 32, 92, 102, 118, 126 (Rusçadır).

[41] Panesh E. Kh. Yermolov L. B. Turk-Meskhetians s. 17; Chervonnaya S. The problem of the Repatriation of the Meskhet Turks "Fact Finding Mission of FUEN delegation to Georgia. November, 1998". -Flensburg, 1998, s. 20.

[42] Yunusov, Arif. Op. cit., s. 94-109 (Rusçadır) ve s. 45-50 (İngilizcedir). Taryhy makalalar